

Az ME BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, az ME BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola,
a Pro Scientia Hallgatói Öntevékeny Kör és a Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium konferenciája

KÖDLOVAGOK TEGNAP ÉS MA

*A ködlovag-jelenség történeti, poétikai és biografikus vetületei a
századfordulótól napjainkig*

Absztraktfüzet

DH | National Laboratory
for Digital Heritage

Baráth Tibor (PPKE BTK IDI, 1. évfolyam)

Akiknek idejük van a bánatra

Az 1882-ben született Gozdsu Elek-könyv, a *Köd* sebészi pontossággal ábrázolja a millennium időszakának rezignált hangulatát. Előadásomban a regény alak- és sorsábrázolásain keresztül szeretném vizsgálni, hogy a szöveg milyen módon jeleníti meg azt a társadalmi típust (a hajdanvolt nemesség fiát), aki felesleges emberré teszi önmagát s olyannyira ellenáll a változásoknak, hogy szinte kiesik a változó időből. Megragad örök alaknak, akinek képe az irodalom további történetében is fel-felbukkan, például Wass Albert regényében, a *Farkasverem* Rápolthy Jenőjében ismerhetünk rá. Tekintve, hogy mindkét hős története a hanyatlás egy sajátos útját jeleníti meg, és mindkét történet helyszíne, Kartal és a Mezőség is egyféle álomtemetővé alakul a regények olvasása során, összehasonlító jelleggel szeretném a Wass Albert-mű világát párbeszédbe állítani Gozdsu regényével. Elsősorban a *Köd* szimbolikáját, a szöveg metaforikus szintjét szeretném felfedni, másodsorban a *Farkasverem* hősábrázolásának tükrében kívánom árnyalni Iván (a korszakban igencsak prototipikus) alakját. Feltételezve, hogy a két regény számos átfedést mutat, kérdéssé kívánom tenni azt is, hogy történetileg hogyan válik Iván típusúvá, és milyen módosulásokon megy át. Mindezt a két kor hangulatának hasonló alapvonásaira fókuszálva közelítem meg: a kutatás jelenlegi állása azt sugallja, hogy bizonyos történelmi és társadalmi tényezők hiányában nehezen képzelhető el az „antihősök” megszületése.

Bethlenfalvy Gergely (ELTE BTK irodalom- és kultúratudomány MA, 1. évfolyam)

Hazai Attila-olvasatok

Hazai Attila színrelépése – az első két kötete 1992-ben és 1995-ben jelent meg – a honi kritika válságával és az értelmezői stratégiák átalakulásával esett egybe. Nemcsak az úgynevezett „kritikavita”, de a ’90-es évek elején a műbírálat tulajdonképpeni feladatát tárgyazó kritikai és irodalomelméleti megszólalások is a történő irodalom és recepciója között fennálló zavarról tanúskodnak. Az önértésével bajlódó kritikai mező és a fennálló irodalomeszményt kérdőre vonó Hazai-szövegek diszkrepanciája voltaképpen a korszak hermeneutikai horizontját is segít kijelölni. Az említett feszültség nyomai ugyanis ott vannak a Hazai-értelmezés rekvizitumaiban: a kortárs kritikákban; az implikált elvárások, a nyelvszemlélet, az irodalomfelfogás és az esztétikai normarendszer mozaikosan bár, de kihámozható a recepció szövegeiből. Az előadás a fentieket vizsgálva nemcsak arra keres választ, hogy miben állt a korabeli kritika zavara, a Hazai-értelmezés hiátusa, hanem arra is, hogy ennek, a Hazai-művek kánonbéli (vagy épp: kánonszéli) pozícióját illetően mik a következményei. A 2015-ben indított életmű-újra kiadás s annak viszonylagos visszhangtalansága azt jelzi: a Hazai-szövegek helye és jelentősége ma is kérdéses. Mindez olvasási-értelmezési javaslatok szükségességére is utal – az előadás ennek lehetőségeire is igyekszik rámutatni.

Fejérvári Katalin (ELTE BTK irodalom és kultúratudomány MA, 1. évfolyam)

Regénybe sűríteni az időt, hogy el ne múljon – Lesznai Anna *Kezdetben volt a kert* című regényéről

Lesznai Anna a Nyugat költőjeként indult, *Hazajáró versek* című bemutatkozó kötetét Ady Endre is méltatta: „Lesznai Anna könyve magyar asszony-ember testvéreinkhez kötött reménységeinknek dokumentuma s egy kicsit szimbóluma. Itt a bátor asszony, kinél a bátorság nem új kalap, nem hisztéria, nem furcsa parfüm, nem kedv-lohasztó férfiaszkodás.” Az emigrációba vonult író nő életében utolsóként kiadott műve a *Kezdetben volt a kert* (1966) című,

két szálon futó, a végigkísért korszak problémáit (a szabadságharc bukásától az első világháborút követő évekig) enciklopédikus teljességgel tárgyaló nagyregény, melyet Lesznai itthon jelentetett meg. Saját korában nagy könyvsikernek számított, az irodalmi köztudat számára azonban máig kevésbé ismert. Kérdés tehát, valóban az lenne a mellőzöttség oka, hogy a regény megkésettnek tűnik a magyar próza fejlődési folyamatában, ahogyan azt Földes Anna írja a *Kertről* szóló kritikájában? A recepció, a szöveg és az életmű egészét vizsgálva igyekszem feltárni a lehetséges válaszokat.

Haramza Kristóf (PPKE BTK osztatlan magyar–etika tanár, 6. évfolyam)

„Jelenleg piaci polgár, vagyis magyarán csavargó” – Kakuk Marci tekergése a Nyugat perifériáján

A Kakuk Marci-regények szerzője az 1910-es évektől a Nyugat folyóiratban alkotó, mégis méltánytalanul perifériára került Tersánszky Józsi Jenő. Előadásomban Kakuk Marci alakját, valamint szélesebb spektrumban, a szerzőre és egyúttal a főhősre vonatkozó, különböző recepciótörténeti megközelítéseket mutatom be. A fészekről fészekre repkedő kakukk don juani karakterét, valamint saját korának kulturális és társadalmi jelenségeit a pikareszk műfaj keretein belül ismerhetjük meg. A sajátos időrendi logikát – amelyen keresztül helyszínek egész láncolata tárul fel – a történet középpontjában álló zsánerfigura alakja teszi indokolttá. Mindemellett a műfaji sajátosságok és a karakterjellemezés a regény korabeli társadalmának periférikus rétegeibe, a cselédek, tekergők, napszámosok világába engednek bepillantást. A századelőre jellemző ködlovag-jelenség dekadens aspektusaiból kiindulva azonban számtalan kérdés fogalmazódhat meg bennünk: Miért utasítja el szinte mindegyik mesterember az önzetlen és naiv legényt? Környezete rekeszti ki a főhőst, vagy épp ő maga burkolódik a meg nem értett művészlélek zavaros homályába? Hogyan értékelik Kakuk Marcit és szerzőjét a kortárs írók, költők, valamint a későbbi irodalomtörténészek interpretációi? Az előadás során e kérdésekre keresek választ.

Hörcher Eszter Éva (PPKE BTK IDI, 3. évfolyam)

Fenyvesi Ottó költészetéről, munkásságáról

Előadásomban a vajdasági magyar irodalomról, ezen belül is elsősorban Fenyvesi Ottó költészetéről szeretnék beszélni. Ehhez a költészeti egységhez köthető a képzőművészeti irányultság is, többek között a Bosch+Bosch csoport munkája, és annak megfigyelése, hogyan kapcsolódik a (képző)művészeti alkotómunka, eszmerendszer, értékrend a költészetéhez, és hogy milyen szempontok szerint kapcsolják össze maguk az alkotók a délszláv és a magyar(országi) törekvéseket. Ez a költészeti és elméleti, világnézeti irány meghatározza Fenyvesi művészetét is. Költészet és képzőművészet találkozása, a szó és kép, írás(beliség) és vizualitás kapcsolatát hordozza, ahol jellemzően a konceptuális művészeti és gondolati egység válik elsődleges kifejezővé. A marginalitás és kánon, elfogadás és kirekesztés (például az Új Symposion folyóirat beszüntetése) egyszerre jellemzi ezt a kört. Fenyvesinek mint nemzedéki költőnek a szerepe, munkássága meghatározó. Az előadás kérdései lehetnek: Milyen szerepet töltenek be a nemzedéki, azon belül a vajdasági magyar költészeti törekvések? Az 1970-es, '80-as és '90-es években hogyan alakult ez az irányzat és hogyan hat(hat) ma az irodalomban, akár költészeti performanszok, kiállítások vagy éppen kerekasztal-beszélgetések által? Milyen popkultúrából, főleg nyugat-európai vagy amerikai popkulturális környezetből merít, hogyan említi az irányzatokat, milyen összefüggéseket hordoz az Art and Language (illetve ezek külön-külön kezelt szimbolizmusa, ideája) tükrében?

Jakab Júlia (BBTE BTK magyar nyelv- és irodalomtudomány MA, 1. évfolyam)

Kísértetiesség, radikális természet- és szubjektumábrázolás Czóbel Minka szövegvilágában

A 19. század végén, 20. század elején tevékenykedő Czóbel Minka egyfajta fantomszerző, maga az életmű is – ugyancsak metaforikus szóhasználattal élve – kísértetként van jelen a magyar irodalmi hagyományban, csak kevesen vállalkoztak eddig a szövegek alapos, értő olvasására. Ugyan az utóbbi évtizedekben felélénkülő Czóbel-olvasás a lírai és a prózai művekre is kiterjedt, a szövegek együttes értelmezése, összekapcsolása ez idáig nem történt meg. Kutatásom célja kettős: egyrészt igyekszik egybegyűjteni a korabeli periodikákban fellelhető zárványszövegeket, majd pedig minél nagyobb – az eddigiekhez képest kevésbé ismert – korpuszon kívánja értelmezni Czóbel Minka líra- és prózapoétikájának közös kereteit. Előadásom továbbá azt ajánlja, hogy a „gótikus” és a „kísérteties” kategóriái szerint olvassuk újra a Czóbel-életművet. Azt vizsgálom, hogy Czóbel Minka modern kísérletezése a kísértetiességgel hogyan alakítja az ember- és tájszemléletet a szövegekben, és hogy ezáltal miként teszi kérdésessé az identitást, illetve a megismerést és a térben való tájékozódást.

Kiss Petronella (PPKE BTK IDI, 4. évfolyam)

„Halk szárnylebenések hallatszanak a levegőben...” – Zenei formabontás Csáth Géza *Este* című novellájában

Kutatási témám Csáth Géza zenei prózája, melynek egy speciális területét képezik a nem kimondottan zenei tematikájú, de zenei építkezésmódot követő elbeszélések. Összességében elmondható, hogy talán ezekre a novellákra irányult eddig legkevésbé szakirodalmi figyelem, noha több közülük a leginkább a kánon középpontjába került *A varázsló halála* című kötetben jelent meg. Elsősorban Lőrinczy Huba fejtette ki *A vörös Eszti* szonáta struktúrájára vonatkozó elemzését, de többek között Kosztolányi, Németh László és Bóka László is említést tett Csáth zenekomponista írói technikájáról. Előadásom – az *Estére* fókuszálva – ezeknek a típusú elbeszéléseknek járja körbe a közös jellemzőit, motívumrendszerét. Szinte kivétel nélkül igaz rájuk, hogy átírják a hagyományos novella műfajának kereteit. Cselekményük szegényes, ugyanakkor tobzódnak a különféle impressziókban, hangulatokban. Karakterábrázolásuk homályos, kidolgozatlan, szereplőik tovasuhanó, elillanó alakok, ködlvagok. A novellák értelmezéséhez Csáth néhány kéziratban fennmaradt zeneművét is felhasználom.

Kovács Dominik (ELTE BTK IDI, 1. évfolyam)

„Erős lányok rendesen hektikás fiúkba szeretnek” – Karriertörténet és identitásválság Bródy Sándor *A medikus* című drámájában*

Bródy Sándor drámairodalma – mind a feldolgozó irodalomtörténet, mind pedig a gyakorlati színház nézőpontjából – meglehetősen marginális helyzetűnek számít. A modern kérdéseket tárgyaló *A tanítónő* részét képezi ugyan a kortárs kánonnak, viszont az életmű további darabjai mellőzöttek. Jelen kutatásom középpontjában a kevésbé reflektált színművek elemzése áll, pontosabban az ezekben megjelenő felemelkedés- és lecsúszás-történeteké, amelyek a századforduló társadalmának tipikus mintái voltak. *A medikus* című darabot 1911. január 27-én mutatta be a Vígszínház. A dráma szüzséje a következő: a címszereplő János egy szegény vidéki szabómester fiaként kerül a fővárosba, ahol a társadalmi előbbre jutás érdekében udvarolni kezd a professzora lányának, Rizának. János apja elkölti a fia vizsgára félretett pénzét, ami többszörös kudarcot idéz elő a címszereplő sorsában. Amellett, hogy a tanulmányai

meghiúsulnak, Riza szerelméről is le kell mondania. A lány azonban szembeszegül a tiltó apai akarattal, nem hajlandó elfordulni a vőlegényétől. Előadásomban a címszereplő megnyilvánulásait elemzem, ezek közül is kifejezetten azokat, amelyek az értelmiségi férfi útkereséséről és szerepdilemmáiról szólnak. Feltételezésem szerint *A medikus* alapproblémája szorosan összekapcsolódik a modernizálódó társadalom kérdéskörével, tulajdonképpen leírható a törekvő polgár és a dekadens dandy archetípusának konfliktusaként. Ezt alátámasztandó – a szöveg szoros olvasással történő megközelítése mellett – kisebb mértékben foglalkozom a darab fogadtatásával, a korabeli közönség reakcióival, illetve a kritikai visszhanggal is. Bízom benne, hogy *A medikus* alakkultúrájának és témafelvetésének vizsgálata nem csak az előadásban elemzett szöveget, de általánosságban a Bródy-irodalmat is elmozdíthatja abból a határhelyzeti pozícióból, ahová az elmúlt időszakban a naturalizmus tematikai megjelölése által helyeződött.

*„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

Kőrösi Ferenc (ME BTK magyar nyelv- és irodalom MA, 2. évfolyam)

„Lehull nevedről az ékezet” – Márai Sándor fogadtatástörténete Magyarországon és a világban 1946–1989 között

1948 augusztusában Márai Sándor emigrált Magyarországról; először Európában, majd Amerikában telepedett le. Ezt követően műveit Magyarországon nem jelentették meg: nem engedte a rendszer sem, de Márai sem, kijelentve, amíg Magyarországon orosz csapatok állomásoznak, s nem tartanak demokratikus választásokat, egy sor sem jelenhet meg tőle. De Márairól sem igazán jelent meg semmi. eltűnt a magyar irodalmi közéletből. 1953-ban például csupán három folyóiratban írtak róla: a Katolikus Szemle, a Látóhatár, és a Hídverők oldalain – mindhárom emigráns lap; ugyanekkor Magyarországon semmi. Ez a tendencia csak az 1970-es évek végén változott meg, ám ekkor is csak minimálisan, majd neve ismét szinte azonnal feledésbe merült a '80-as évek első felére. Rendkívül érdekes annak kérdése tehát, hogy 1946–1989 között egy Magyarországon élő, az irodalom iránt érdeklődő ember mennyit és mit tudhatott meg a folyóiratokból Márairól, és hogy ez milyen összhangban volt – vagy éppen nem volt – az emigráció lapjaiban megjelenő Máraival.

Locker Dávid (ELTE BTK irodalom- és kultúratudomány MA, 2. évfolyam)

Dekadencia- és devianciaképzetek Szerb Antal *Utas és holdvilág* című regényében

Szerb Antal dekadenciához, szexuális és szociális devianciához, kultúrtörténeti értelemben vett *késeiéghez* való vonzalma jól ismert. Előadásom első felében megpróbálom feltérképezni, milyen irodalmi, történeti és filozófiai hagyományok befolyásolták Szerb kultúrkritikai élt sem nélkülöző dekadenciaképét. Ehhez elsősorban José Ortega y Gasset, Johan Huizinga, illetve Oswald Spengler munkásságát hívom segítségül, amelyek Szerbnek nemcsak irodalomtörténész, hanem szépírói tevékenységéhez is teoretikus alapot nyújtottak. Előadásom második felében, a történeti kontextus és a Szerb-recepció (Poszler, Havasréti, Gintli) konzekvenciáit levonva, igyekszem szövegszerűen feltárni a regény tézisemben megfogalmazott jelentésrétegeit, mely szerint a dekadencia képzete két szinten konstruálódik meg a szövegben. Az első a szakirodalomban általában reflexió tárgyát képező Ulpius-ház

dekadenciája, annak tipikusan századfordulós, patológikus halálkultuszával, démonikus szerelemeszményével és elefántcsonttorony-arisztokratizmusával. A regénynek azonban létezik egy másik, kultúrkritikai szintje is, amely magát a modernitást láttatja dekadens, kései korszakként. Olvasatomban így Mihály nosztalgiája nemcsak a konformista felnőtt kamaszkorba való visszavágyódása, hanem a modern szubjektum nosztalgiája is a még egészen, virágzóan hitt korok felé – spengleri értelemben a civilizáció nosztalgiája a kultúra felé.

Ludmán Katalin (ME BTK IDI, 3. évfolyam)

Ködlovagok tegnap és ma: a Krúdy–Márai–Hajnóczy-tengely

A címben megnevezett szerzők egymás mellé állítása talán nem magától értetődő, éppen ezért előadásom arra tesz kísérletet, hogy több szempontú magyarázatot adjon a felvetett hagyomány-összefüggésre. Krúdy és Márai között a Szindbád-történet teremt szoros kapcsolatot, amíg Hajnóczy Péter esetében kanonikus rangú – a szakirodalom kedvelt kategóriájával élve –, szociografikus szövegekben tűnik fel a Márai nevű szereplő (ezek közé tartozik *Az alkoholista*, a *Mosószippan*, a *Kommuna* vagy éppen a *Foghúzás*). A markáns névválasztás eddig kevés figyelmet kapott a Hajnóczy-értelmezők körében, pedig e szokatlan irodalmi alteregó megválasztásának vizsgálata érdekes eredményekre vezethet. Hajnóczy továbbá nem csak Márai alakján keresztül, de – a szerző hagyatékából kiderül – Krúdy szövegei által is kapcsolatot keres az esztétikai modernség magyar irodalmi hagyományaival. A világosan kimutatható tematikus és poétikai érintkezésen túl a „ködlovag-jelenség” is összeköti a három életművet, amennyiben elfogadjuk, hogy e nehezen meghatározható, Márai közvetítői szerepével fennmaradt (vagy megtalált) és a Krúdy-életműből (is) származtatható irodalomtörténeti kategória 1945 utáni örököse – legalábbis Mészöly Miklós szerint – éppen Hajnóczy volt. Úgy gondolom, a *ködlovagság* meghatározására tett kísérlet (Honnan az elnevezés? Kik mondták? Kikre mondták? Milyen pozícióból? stb.) és e kategória kritikai vizsgálatának legnagyobb nyeresége talán éppen abban áll, hogy látszólag kevésbé evidens összefüggések keresésére is lehetőséget ad, időben egymástól viszonylag távol eső életművek között.

Németh Sámson Győző (ELTE BTK IDI, 1. évfolyam)

„Az idő csak a mi szenvedésünk” – Malonyay Dezső: *Az utolsó*

Malonyay Dezső (1866–1916) neve kevésbé ismert az irodalomtörténetben. Malonyay főleg képzőművészeti és népművészeti tárgyú munkáival alkotott maradandót, Munkácsy Mihály titkáraként ő volt a festő első monográfusa, *A magyar nép művészete* című sorozata pedig ma is forrásértékű. Szépirodalmi munkásságát szinte elfeledte az irodalomtörténet-írás, a kevés kortárs kritikán, recenzión kívül az 1964-es akadémiai magyar irodalomtörténeti szintézis és két szerző (Szabó Zoltán 1973, Gergye László 2017) foglalkozott vele. Szabó és Gergye tanulmánya egyaránt kiemeli Malonyay *Az utolsó* (1896) című regényének prózapoétikai sajátosságait, amelyek elsősorban a kor esztéta-dekadens regényei közé emelik a művet. Előadásomban a szegényes recepciótörténet ismertetése és a regény főleg huysmans-i esztétizmus általi ihletettsége (degeneráció és esztétizmus kapcsolata) körvonalazása után a regény elemzésére vállalkozom, főként Szabó Zoltán megállapításaira támaszkodva. A mű ábrázolásmódja erősen kötődik a festészeti ábrázolásokhoz (főként az impresszionizmushoz), így a regényben megjelenő színek, képi ábrázolások a szöveg jelentésének mélyszerkezetét adják meg, mintegy determinálva a cselekményt. A regény világában az idő(múlt)- és a

művészet–valóság-problematika szorosan összefüggő, egymást feltételező kérdéskörként konstruálódnak meg, ezzel szorosan illeszkedve a századvég esztéta gondolatvilágához.

Radnai Dániel Szabolcs (PTE BTK IKDI, 3. évfolyam)

Hagyomány és hagyaték. Egy nemzedéki élmény dokumentálása és visszavonása Térey János két Termann-kötetében

Előadásomban a *Termann hagyományai* (1997) című novelláskötet, illetve annak átdolgozott változata, a *Termann hagyatéka* (2012) kapcsán mutatom be Térey János saját szerepével, életművével kapcsolatos reflexióit, illetve annak folytonos átértelmezésére, egészlegessé tételére irányuló szerzői gesztusait. Tézisem szerint az első, 1997-es novellaciklus – melynek idejében Térey már öt verseskötet publikálásán volt túl – egyszerre szolgált a próza (mint meghódíthatlan irodalmi terep) fölfedezéseként, egy szimbolikus írói pályakezdés mítoszának megteremtéseként, valamint egy nagyon sajátos nemzedéki élmény dokumentálásaként, amely a Budapesten szerencsét próbáló fiatal író (önéletrajzi) narratívájára épül. Ennek a folytathatatlanul bizonyuló hagyománynak a visszavonása, lezárása, s a nemzedéki elbeszélés kilúgozása történik meg a Termann-szövegek 2012-es átdolgozásában, mely gesztussal Térey az életmű szerves, integráns részévé csiszolja a pályakezdő novellákat (melynek morzsái később a 2020-ban megjelent posztumusz vallomásban, a *Boldogh-ház, Kétmalom utcában* nyerik el helyüket). Gondolatmenetemben arra is kitérek, Térey átértelmező-átíró törekvései és az ő (nem csak korai, tragikus halálából adódó) kanonizációja miképp világítják meg az 1990-es évek irodalmi közegének és légkörének szertefoszlását, anakronisztikussá válását, olyan írói nemzedéktársainak cselekvési lehetőségeit és poétikai tájékozódását is figyelembe véve, mint Poós Zoltán és Peer Krisztián.

Santavec Anita (ELTE BTK IDI, 2. évfolyam)

Ködlovagok, korhelyek és az éjszaka költői Szini Gyula novellisztikájában

Szini Gyula novellái gyakran idézik meg a ködös, homályos, sejtelmes éjszakában vándorló korhelyek, ködlovagok és éjszakai költők meseszerű, „hangulatoktól és érzelmektől átszőtt, a képzelet fényjátékaitól átszínezett” élethelyzeteit. Kelemen Zoltán szerint a Szini novellisztikájában visszatérő alakok olyan sajátos éjszakai lények, akik „Csak az éj leszálltakor, napnyugvás után térnek magukhoz, akkor azonban már nincs lehetőségük érdemi munkavégzésre, [ezért] számukra csupán a züllés, [és] az éjszakai élet lehetősége marad.” Kelemen Zoltán megállapítása figyelemre méltó *A jegesmedve* című novella kontextusában, amelynek fő alakja „az éjszaka költője”, akinek „még napsütéses verseiben is a hold világít.” Szini Gyula *A nap ellensége* című novellájának főszereplője egy olyan ködlovag, aki hasonlóan *A jegesmedve* című novella éjszakai költőjéhez, csupán a hold fényében képes élni. A novella központi alakja egy olyan éjjeli individuum, aki házassági tervei révén kénytelen a nappali fényvel való konfrontálódásra, amely sajátos megütközést és menekülési vágyat ébreszt benne. Az *Á. P.* című novella hőse az író Árva Péter, akinek fő elfoglaltsága a budapesti éjszakában való csavargás. Péter „örökké az utcán él” vagy pedig „a kávéházban ül”, létezése elválaszthatatlanul az éjszakához köti. Szini említett novelláit áthatja a meseszerű líraiság, a sötétben való érzékszervi elbizonytalanodás tapasztalata és az illúziók elvesztésének fájdalma. A kutatás a Szini-novellákban visszatérő éjszakai költő alakjának vizsgálatára törekszik, amely a ködlovag-jelenség témáit és jelentés-összefüggéseit is mozgósítja.

Seres Lili Hanna (ELTE BTK IDI, 4. évfolyam)

A szolidáris „marginal man” közvetítése Borbély Szilárd *Nincstelenek* című regényében

Előadásomban egy befejezetlen életmű utolsó, kiemelkedő darabját vizsgálom. Borbély Szilárd *Nincstelenek* című, már a megjelenésekor klasszikussá avatott regényének az eddigi recepciótól eltérő, a szegénységirodalmat vizsgáló disszertációmba is illeszkedő elemzését kísérlem meg. A szerző tragikus halálának következtében a recepció leginkább a regény főhősére, az akkori újfajta szociális érzékenységre való igény okán pedig a deprivációra irányította a figyelmet. Így azonban a szöveg nyelvi, teológiai és szociológiai komplexitása nem tudott kirajzolódni. Dolgozatommal ezt szeretném pótolni: Waldenfels és Park idegen-elméleteivel, leginkább a „marginal man” fogalmának segítségével vizsgálom az összetett narrátor alakját; a perspektívihiány különböző módozatait, a nyomor, a hallgatás és a verbalitás sokféle típusát, a szociológiai vonatkozásait pedig a regény nyelvi-teológiai rétegébe ágyazottan fejtem fel. A magyar recepció mellett vizsgálatomban a német irodalmi visszhangnak is figyelmet szentelek.

Szarka Szilvia (ME BTK IDI, 1. évfolyam)

Homályba vesztett fordítások: Franz Kafka magyar nyelvű recepciójának 1921 és 1957 közötti időszakáról

Franz Kafka szélesebb körű ismertsége Magyarországon az 1957-ben megjelent *Az ítélet* című elbeszéléskötettel kezdődött, 1963-tól pedig rendszeresen jelentek meg művei magyar fordításban. A nyugat-európai országok '40-es, '50-es évekbeli megkésett Kafka-recepciójához képest a magyarországi recepciót a Rákosi-korszak ideológiai korlátai tovább késleltették. Pedig a csehet követően a magyar volt a második nyelv, amelyen néhány Kafka-elbeszélés még a szerző életében napvilágot látott, az akkor még kezdő író, a Németországban újságírást tanuló Márai Sándor fordításában. A húszas évek közepén pedig az a Klopstock Róbert jegyzi Kafka néhány elbeszélésének magyar nyelvű fordítását, akit a Kafka-szakirodalom is számon tart. Olyan barátként és orvosként említve, „akinek karjaiban Kafka meghalt”, s akivel Kafka egy kötetre való levelezést folytatott. Valószínűsíthető Klopstock Róbert szerepe abban is, hogy az 1930-as évektől – Klopstock budapesti tartózkodásától – kezdődően a Nyugatban is megjelent néhány ismertetés Kafkáról és műveiről. Az előadás azt vizsgálja, hogy Kafka korai felfedezésének ellenére miért váltak periférikussá szövegeinek első magyar nyelvű fordításai a hazai recepció történetében, és miért nem hozták meg a szerzőnek azt az elismertséget a magyar irodalmi közegben, amelyre csak később, az 1957 utáni fordítások révén kerülhetett sor.

Varga Réka (SZTE BTK IKDI, 2. évfolyam)

Ködlovag és tükörképe – Metszéspontok Csáth Géza és Berény Róbert életművében*

Csáth Géza mára a magyar irodalmi kánon meghatározó figurája, ám ez nem volt mindig így, nevét csaknem harminc évig hallgatás övezte. Kései felfedezésének egyik oka a tragikus életút, de egyúttal ez az, ami a későbbiekben jelentősen hozzá tett az életmű reneszánszához. A személyes tragikum és az ebből eredő kései kanonizálódás egyaránt szerepet játszhatott abban, hogy Csáth kultikus figurává, sőt a rendszerváltás utáni értelmiség misztikus idoljává emelkedett, aki minden bizonnyal joggal szerepel az első asszociációink között, ha a magyar irodalom ködlovagjairól esik szó. Naplóját és levelezéseit vizsgálva számos olyan kortárs alkotó nevezhető meg, aki valamilyen módon hatást gyakorolt rá. Ide sorolható Berény Róbert is, a 20. századi magyar avantgárd festészet kiemelkedő figurája, kinek életműve több szempontból is rokonítható Csáthéval. Többek között mindketten a hazai pszichoanalitikus iskola első képviselői voltak, ami a későbbiekben a teljes életútjukat meghatározta. Berényt a

pszichoanalitikus érdeklődés azonban az életmű legkiemelkedőbb alkotásaihoz segíti hozzá, míg Csáth esetében a szépírói nyelv elvesztését és személyes tragédiáját implikálja. Előadásomban az utókor által misztifikált Csáth-képnek olyan újabb árnyalataira szeretnék rámutatni, melyek közelebb viszik azt a valósághoz. Ennek eszközeként jelen esetben a két életmű között keresek lehetséges párhuzamokat.

*„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

Véghelyi Balázs (PPKE BTK IDI, 4. évfolyam)

A pesti kabaré és a századforduló Budapestje

Pesti kabaréről 1901 óta beszélhetünk. Létrejöttének vizsgálatában a nemzetközi példákat és a hazai előzményeket egyaránt vizsgálnunk kell. A kabaré Európa-szerte jellegzetesen nagyvárosi műfajként jelentkezett. Magyarországon is Budapest lett a műfaj központja és közege. Itt állt rendelkezésre a leginkább fejlett infrastruktúra, a legszélesebb közönség, és itt adódott a legtöbb, kupléba, konferanszba vagy blüettbe kívánczó téma, amely a színpadon játszó és a nézőtéren ülők közös élményanyaga volt. A kabaré létrejötte új színnel gazdagította a magyar színházi kultúrát, irodalmat, könnyűzenét és reklámgrafikát, emellett kiemelkedő jelentősége volt a magyar nyelvű szórakoztatóipar kiépülésében és a budapesti köznyelv gazdagításában is. Az előadás arra keresi a választ, hogy milyen kölcsönhatások fedezhetők fel a kabaré és annak előzményei, illetve a kor társadalmi viszonyai között, továbbá milyen szerepe volt a kabaré megszületésében néhány „ködlovagnak”, akik párizsi és berlini tapasztalataikat magyar közegbe próbálták átültetni. A prezentáció vázlatos körképet ad a századforduló Budapestjének szórakoztatóiparáról, bemutatva a német nyelvű zenés kávéházak és orfeumok, illetve a helyükbe lépő magyar nyelvű kabarék sajátosságait a városi tér és a kultúra szempontjából.